

Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước và sự vận dụng ở Việt Nam

Trần Thị Bích Huệ¹

¹ Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội.
Email: longhue1979@gmail.com

Nhận ngày 2 tháng 6 năm 2020. Chấp nhận đăng ngày 1 tháng 7 năm 2020.

Tóm tắt: Bài viết phân tích quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về chức năng giai cấp và chức năng xã hội của nhà nước, mối quan hệ giữa hai chức năng này. Tác giả bài viết cho rằng khi vận dụng quan điểm đó, Đảng Cộng sản Việt Nam có sự phát triển sáng tạo cho phù hợp với điều kiện Việt Nam hiện nay. Quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam cho rằng, Nhà nước Việt Nam là nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, của dân, do dân, vì dân là sự vận dụng sáng tạo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về chức năng của nhà nước, đặc biệt về chức năng xã hội của nhà nước.

Từ khóa: Chủ nghĩa Mác - Lê-nin, Đảng Cộng sản Việt Nam, nhà nước.

Phân loại ngành: Triết học

Abstract: The paper analyses the view of Marxism-Leninism on class and social functions of the state, and the relationship between the two functions. The author deems that when applying that view, the Communist Party of Vietnam developed it creatively to suit the country's current conditions. The Party holds the view that the Vietnamese State is a socialist rule-of-law state, of the people, by the people and for the people, which is the creative application of the view of Marxism-Leninism on the functions of the state, especially its social function.

Keywords: Marxism-Leninism, Communist Party of Vietnam, state.

Subject classification: Philosophy

1. Mở đầu

Nhà nước là vấn đề cơ bản của triết học xã hội. Vì vậy, các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác - Lê-nin đã dành nhiều thời gian

và tâm huyết để bàn về nhà nước, về chức năng của nhà nước nói chung và của nhà nước xã hội chủ nghĩa (XHCHN) nói riêng. Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước vẫn đang là cơ sở lý luận để Đảng

Cộng sản Việt Nam hoạch định đường lối xây dựng Nhà nước XHCN ở Việt Nam hiện nay. Tuy nhiên, trong quá trình đó Đảng Cộng sản Việt Nam có sự phát triển sáng tạo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước. Bài viết này phân tích quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước và sự vận dụng của Đảng Cộng sản Việt Nam.

2. Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước

Khi bàn về nhà nước, các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác - Lê-nin đã chỉ ra hai chức năng cơ bản của nhà nước, đó là chức năng giai cấp và chức năng xã hội. Theo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin, nhà nước ra đời trong bối cảnh mâu thuẫn giai cấp không thể điều hòa được, nhà nước là tổ chức của giai cấp nắm giữ những tư liệu sản xuất chủ yếu trong xã hội. Nhà nước bao giờ cũng là công cụ chuyên chính của một giai cấp nhất định. Mọi nhà nước đều là công cụ để bảo vệ sự thống trị của giai cấp thống trị, điều đó trong chế độ cộng hòa dân chủ cũng hoàn toàn giống như trong chế độ quân chủ. Nhà nước tư sản dân chủ nhất cũng chỉ là công cụ để bảo vệ sự thống trị của giai cấp tư sản đối với giai cấp vô sản. Chức năng giai cấp của nhà nước thể hiện ở chỗ nó là công cụ, phương tiện để bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị. Ph. Ăng-ghen viết: “Nhà nước là nhà nước của giai cấp có thế lực nhất, của giai cấp thống trị về mặt kinh tế và nhờ có nhà nước mà cũng trở thành giai cấp thống trị về mặt chính trị và do đó có thêm những phương tiện mới để đàn áp và bóc lột giai cấp bị áp bức” [8, t.21, tr.255]. V.I. Lê-nin cũng chỉ

ra rằng: “Nhà nước là một tổ chức quyền lực đặc biệt, nó là tổ chức bạo lực dùng để trấn áp một giai cấp nào đó” [6, t.33, tr.30]; “Bất cứ nhà nước nào cũng là một bộ máy để giai cấp này trấn áp giai cấp khác, rằng nền cộng hòa tư sản dân chủ nhất cũng là một bộ máy để giai cấp tư sản áp bức giai cấp vô sản” [5, t.37, tr.122].

Để duy trì sự thống trị của giai cấp thống trị thì nhà nước phải bảo vệ quan hệ sản xuất có lợi cho giai cấp thống trị, bảo vệ hệ tư tưởng của giai cấp thống trị, làm cho tư tưởng đó giữ vị trí chủ đạo trong đời sống văn hóa, tinh thần của xã hội. Nhà nước vô sản (hay nhà nước XHCN) có chức năng củng cố và phát triển cơ sở kinh tế có lợi cho giai cấp vô sản. Nói về chức năng giai cấp của nhà nước vô sản, trong *Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản*, C. Mác viết: “Giai cấp vô sản sẽ dùng sự thống trị chính trị của mình để đoạt lấy toàn bộ tư bản trong tay giai cấp tư sản, để tập trung tất cả những công cụ sản xuất vào trong tay nhà nước, tức là trong tay giai cấp vô sản đã được tổ chức thành giai cấp thống trị, để tăng thật nhanh số lượng những lực lượng sản xuất” [7, t.4, tr.626]. V.I. Lê-nin cho rằng giai cấp vô sản “vẫn cần có nhà nước để vừa bảo vệ chế độ công hữu về tư liệu sản xuất, vừa bảo vệ bình đẳng về lao động và bình đẳng trong việc phân chia các sản phẩm” [3, t.33, tr.116-117].

Nhà nước bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị bằng mọi biện pháp, trong đó có cả biện pháp bạo lực. V.I. Lê-nin cho rằng nhà nước chính là công cụ “bảo đảm cho một bộ phận của dân cư thi hành bạo lực một cách có hệ thống chống lại bộ phận khác” [3, t.33, tr.101]. Quân đội thường trực và cảnh sát của nhà nước là lực lượng thực thi các biện pháp cưỡng chế, bạo lực.

V.I. Lê-nin nói: Nhà nước nào cũng hình thành một lực lượng đặc biệt, tức là những đội vũ trang đặc biệt. Nhà nước vô sản vẫn cần phải sử dụng biện pháp bạo lực và thiết lập bộ máy cưỡng chế của mình. V.I. Lê-nin viết: “Nhà nước là lĩnh vực thực hành cưỡng bức. Chỉ có điên rồ mới từ bỏ cưỡng bức, nhất là trong thời đại chuyên chính vô sản” [4, t.42, tr.369]; “Chúng ta không muốn dùng bạo lực đối với con người” [4, t.30, tr.159], nhưng buộc phải dùng bạo lực bởi vì các giai cấp phản động thường là kẻ đầu tiên dùng bạo lực và nội chiến, và nếu “không có bạo lực cách mạng... thì không thể nào bẻ gãy được sự kháng cự của bọn bóc lột đó” [4, t.40, tr.134]; “Nhà nước mới, đang ra đời của chúng ta cần có những đội vũ trang, chúng ta cần có trật tự chặt chẽ nhất, chúng ta phải dùng bạo lực để trấn áp thẳng tay tất cả mọi mưu toan phản cách mạng” [6, t.31, tr.221]. Trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (CNXH), giai cấp bóc lột do còn tiềm lực, được sự giúp đỡ của các thế lực thù địch trong và ngoài nước, nên luôn tìm mọi cách để khôi phục quyền lực đã mất, luôn chống phá lại nhà nước vô sản. Vì vậy, nhà nước vô sản vẫn cần thiết phải dùng biện pháp bạo lực đối với các lực lượng phản động này. Tuy nhiên, việc sử dụng bạo lực của nhà nước vô sản khác so với các nhà nước trước đây. Về điều này V.I. Lê-nin viết: “Bất cứ một nhà nước nào cũng đều có nghĩa là dùng bạo lực, nhưng toàn bộ sự khác nhau là ở chỗ dùng bạo lực đối với những người bị bóc lột hay đối với kẻ đi bóc lột, ở chỗ có dùng bạo lực đối với giai cấp những người lao động và những người bị bóc lột không” [5, t.43, tr.380]. Các nhà nước của giai cấp bóc lột dùng bạo lực của thiểu số đối với đại đa số quần chúng lao

động, còn nhà nước vô sản dùng bạo lực của đại đa số quần chúng đối với thiểu số bóc lột muốn khôi phục lại vị trí thống trị của mình.

Không chỉ nói đến chức năng giai cấp của nhà nước, chủ nghĩa Mác - Lê-nin còn nói đến chức năng xã hội của nhà nước. Theo Ph. Ăng-ghe-n: “Sự thống trị giai cấp chỉ có thể tồn tại với điều kiện là nó đảm bảo cho được những người bị áp bức không bị nghèo túng đến cùng cực” [7, t.16, tr.779]; nhà nước “là một bộ máy quản lý xã hội, có chức năng bảo đảm lợi ích chung của cả cộng đồng, xã hội” [8, t.22, tr.228]. Chức năng xã hội của nhà nước chính là thỏa mãn ở mức độ nào đó nhu cầu của các giai tầng khác trong xã hội, tức là phải thực hiện những chính sách đem lại lợi ích cho các giai tầng bị trị ở mức độ nhất định, dù cho những chính sách đó có thể ảnh hưởng đến lợi ích trước mắt của giai cấp thống trị. Nhà nước nào cũng phải giải quyết những công việc chung của toàn xã hội, tất cả các giai cấp trong xã hội đều được hưởng lợi khi nhà nước thực hiện những công việc đó. Thí dụ như, nhà nước bảo đảm trật tự an toàn xã hội; chống ô nhiễm môi trường, sinh thái; phòng chống lây lan dịch bệnh; xây dựng các công trình phúc lợi, công cộng... Nói tóm lại, khi bảo vệ và thực hiện lợi ích của mình thì giai cấp thống trị cũng phải quan tâm và đảm bảo lợi ích của giai cấp bị thống trị ở một mức độ nhất định để giai cấp đó không rơi vào cùng cực.

Việc thực hiện chức năng xã hội của nhà nước bị chi phối bởi chức năng giai cấp. Về điều này, V.I. Lê-nin khẳng định: “Nếu quyền lực chính trị trong nước nằm trong tay một giai cấp có quyền lợi phù hợp với quyền lợi của đa số, thì mới có thể thực hiện việc điều khiển công việc quốc gia

thực sự theo đúng nguyện vọng của đa số. Nhưng nếu quyền lực chính trị nằm trong tay một giai cấp có quyền lợi khác với quyền lợi của đa số, thì việc điều khiển công việc của quốc gia theo nguyện vọng của đa số không khỏi trở thành một sự lừa gạt, hoặc đưa đến chỗ đàn áp đa số ấy” [3, t.34, tr.52]. Việc thực hiện chức năng xã hội của giai cấp thống trị đối với giai cấp bị thống trị chỉ là đảm bảo cho giai cấp bị thống trị có những điều kiện sống tối thiểu ở mức họ có thể chấp nhận được. Nhà nước thực hiện chức năng xã hội là bắt buộc, là phương tiện để đảm bảo sự thống trị của giai cấp thống trị đối với xã hội, chứ không phải là mục đích tự thân. Còn đối với những nhà nước vô sản thì việc thực hiện chức năng xã hội phải phù hợp một cách thực sự với nguyện vọng của giai cấp vô sản. Việc thực hiện chức năng xã hội của nhà nước vô sản là mục đích chứ không phải là phương tiện của giai cấp vô sản.

Về mối quan hệ giữa chức năng giai cấp và chức năng xã hội của nhà nước, quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin cho rằng, chức năng xã hội là cơ sở, điều kiện và phương thức thực hiện chức năng giai cấp. Về điều này Ph. Ăng-ghe-n viết: “Các giai cấp thống trị ở thời phát triển đi lên của mình, đã thực hiện những chức năng xã hội hoàn toàn xác định và chính nhờ điều đó họ mới trở thành giai cấp thống trị” [8, t.21, tr.252]; “Chức năng xã hội là cơ sở của sự thống trị chính trị; và sự thống trị chính trị cũng chỉ kéo dài chừng nào còn thực hiện chức năng xã hội đó của nó” [9, t.20, tr.253]. Giai cấp nào muốn đảm bảo sự thống trị của mình đối với xã hội thì đều phải thực hiện chức năng xã hội. Bởi lẽ, nếu không quan tâm thực hiện chức năng xã hội, chỉ biết đến lợi ích của giai cấp mình, đẩy các giai tầng khác vào đói khổ,

bần cùng đến mức không thể chịu đựng được, thì “những người bị áp bức nghèo túng đến cùng cực” sẽ nổi dậy đấu tranh nhằm lật đổ nhà nước hiện tồn, thiết lập một nhà nước mới. Việc thực hiện chức năng xã hội ở đây “có nhiệm vụ làm dịu bớt sự xung đột và giữ cho sự xung đột đó nằm trong vòng “trật tự” [8, t.21, tr.253], làm cho nhân dân “chấp nhận” sự bóc lột ở mức độ nhất định. Khi Nhà nước thực hiện chức năng xã hội, nhà nước tồn tại với hình thức đại diện cho lợi ích chung, và chính nhờ sự tồn tại như một quyền lực công. Từ đó, nhiều người lầm tưởng rằng nhà nước là của chung, không đại diện cho một giai cấp nào cả.

3. Sự vận dụng quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước của Đảng Cộng sản Việt Nam

Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về chức năng giai cấp và chức năng xã hội của nhà nước đã được Đảng Cộng sản Việt Nam vận dụng trong quá trình xây dựng và hoàn thiện Nhà nước XHCN Việt Nam. Vận dụng quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về chức năng giai cấp, Đảng Cộng sản Việt Nam khẳng định: “Đấu tranh dân tộc và đấu tranh giai cấp tiếp tục diễn ra dưới nhiều hình thức” [1, tr.76]. Ở Việt Nam hiện nay các thế lực phản động vẫn tìm cách xóa bỏ chế độ XHCN, nên việc sử dụng bạo lực của Nhà nước Việt Nam vẫn còn tồn tại. Đảng Cộng sản Việt Nam xác định rằng xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam XHCN là nhiệm vụ xuyên suốt, thường xuyên và gắn chặt với nhau. Tại Đại hội Đảng XII, Đảng Cộng sản Việt Nam khẳng định rằng, đảm bảo an ninh, quốc phòng là một trong bốn trụ cột của Việt Nam và được xác định là nhiệm vụ trọng yếu, thường xuyên.

Theo chủ nghĩa Mác - Lê-nin, khi thực hiện chức năng giai cấp, Nhà nước phải xây dựng và bảo vệ cơ sở kinh tế của giai cấp thống trị. Vận dụng quan điểm đó, Đảng Cộng sản Việt Nam khẳng định chức năng giai cấp của Nhà nước Việt Nam hiện nay là giữ vững định hướng XHCN của nền kinh tế thị trường. Đại hội Đảng IX xác định nền kinh tế thị trường định hướng XHCN là mô hình kinh tế tổng quát của Việt Nam. Đặc trưng của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN là “có nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo; kinh tế nhà nước cùng với kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc” [2, tr.86]. Định hướng XHCN trong phát triển kinh tế thị trường, trước hết là đảm bảo vai trò chủ đạo của kinh tế nhà nước. Vai trò chủ đạo của kinh tế nhà nước thể hiện ở chỗ, nó “làm đòn bẩy đẩy nhanh tăng trưởng kinh tế và giải quyết những vấn đề xã hội, mở đường, hướng dẫn, hỗ trợ các thành phần kinh tế khác cùng phát triển, làm lực lượng vật chất để Nhà nước thực hiện chức năng điều tiết và quản lý vĩ mô, tạo nền tảng cho chế độ xã hội mới” [1, tr.93]. Đảm bảo tính định hướng XHCN trong phát triển kinh tế thị trường còn là phát huy mặt tích cực, khắc phục những mặt tiêu cực của kinh tế thị trường. Về điều này, Đảng Cộng sản Việt Nam khẳng định: “Vận dụng các hình thức kinh tế và phương pháp quản lý nền kinh tế thị trường là để sử dụng mặt tích cực của nó phục vụ mục đích xây dựng chủ nghĩa xã hội chứ không đi theo con đường tư bản chủ nghĩa. Kinh tế thị trường... có những mặt tiêu cực mâu thuẫn với bản chất của chủ nghĩa xã hội... Đi vào kinh tế thị trường, phải kiên quyết đấu tranh khắc phục, hạn chế tới đa những khuynh hướng tiêu cực đó” [1, tr.72]; “Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa có sự quản lý

của nhà nước. Nhà nước Việt Nam là Nhà nước xã hội chủ nghĩa, quản lý nền kinh tế bằng pháp luật, chiến lược, quy hoạch, kế hoạch, chính sách, sử dụng cơ chế thị trường, áp dụng các hình thức kinh tế và phương pháp quản lý của kinh tế thị trường để kích thích sản xuất, giải phóng sức sản xuất, phát huy mặt tích cực, hạn chế và khắc phục mặt tiêu cực của kinh tế thị trường” [2, tr.87].

Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin cho rằng, giai cấp thống trị củng cố sự thống trị của mình bằng cách làm cho hệ tư tưởng của giai cấp mình thống trị trong đời sống xã hội. Vận dụng quan điểm đó, Đảng Cộng sản Việt Nam chủ trương làm cho chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh giữ vị trí chủ đạo trong đời sống tinh thần của xã hội ở Việt Nam.

Vận dụng quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về chức năng xã hội của nhà nước, Đảng Cộng sản Việt Nam cho rằng, Nhà nước Việt Nam là Nhà nước của dân, do dân và vì dân; mọi đường lối, chính sách của Nhà nước đều là vì dân.

Trong bối cảnh hiện nay, Nhà nước Việt Nam càng phải quan tâm đến chức năng xã hội, vì có nhiều vấn đề xã hội đặt ra (như thất nghiệp, sự phân hóa giàu nghèo, dịch bệnh, ô nhiễm môi trường...). Những vấn đề đó đang đòi hỏi Nhà nước Việt Nam phải nâng cao hiệu quả thực hiện chức năng xã hội. Chủ trương kết hợp tăng trưởng kinh tế với tiến bộ và công bằng xã hội chính là việc Nhà nước Việt Nam quan tâm giải quyết các vấn đề xã hội của Việt Nam.

Trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay, việc thực hiện chức năng xã hội của Nhà nước Việt Nam cũng mang tính hội nhập quốc tế. Đối tượng thực hiện chức năng xã hội của Nhà nước Việt Nam hiện nay không chỉ hướng tới công dân của mình. Hội nhập quốc tế sẽ làm gia tăng hợp tác quốc tế. Các tổ chức, cá nhân thuộc

mọi giai tầng của các nước trên thế giới sẽ đến Việt Nam nhiều hơn. Các cá nhân và tổ chức nước ngoài có lợi ích và nhu cầu rất đa dạng. Để đáp ứng những nhu cầu, lợi ích đa dạng của các tổ chức cá nhân nước ngoài, thu hút họ đến Việt Nam hợp tác, Nhà nước đã nâng cao năng lực thực hiện chức năng xã hội của mình, giải quyết những nhu cầu, lợi ích của họ. Trong quá trình hội nhập quốc tế, có nhiều tổ chức, cá nhân Việt Nam học tập, làm ăn, sinh sống ở nước ngoài, vì thế, Nhà nước cũng đã quan tâm bảo đảm lợi ích, nhu cầu chính đáng của các tổ chức, cá nhân của Việt Nam ở nước ngoài. Hiện nay đang nảy sinh nhiều vấn đề toàn cầu mà một quốc gia đơn lẻ không thể giải quyết được. Để giải quyết những vấn đề đó, Nhà nước Việt Nam đã phải phối hợp chặt chẽ với các nhà nước khác trong việc thực hiện chức năng xã hội. Những vấn đề xã hội mà Việt Nam đã và đang quan tâm giải quyết (như xóa đói giảm nghèo, thực hiện bình đẳng giới, phòng chống dịch bệnh) cũng là vấn đề chung của các nhà nước khác.

Trong điều kiện hiện nay, nhu cầu của con người đa dạng hơn rất nhiều, Nhà nước khó có thể đáp ứng kịp thời những nhu cầu đa dạng của người Việt Nam. Khi thực hiện chức năng xã hội, Nhà nước Việt Nam đã có cơ chế, chính sách phù hợp để khai thác mọi tiềm năng, động viên mọi nguồn lực trong Nhân dân và các thành phần kinh tế, thực hiện chủ trương xã hội hóa, kết hợp Nhà nước và Nhân dân cùng làm. Đặc biệt để giải quyết những vấn đề an sinh xã hội (như xóa đói giảm nghèo, giải quyết thất nghiệp, phòng chống bệnh dịch, vệ sinh môi trường, khắc phục thiên tai). Nhà nước đã phối hợp với các cá nhân, tổ chức xã hội. Đó là biểu hiện sinh động của việc cả xã hội cùng Nhà nước thực hiện chức năng xã hội.

4. Kết luận

Theo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin, nhà nước nào cũng đều phải thực hiện các chức năng giai cấp và xã hội của mình. Trong thực hiện các chức năng của nhà nước, có sự khác biệt về bản chất giữa nhà nước tư sản và nhà nước vô sản. Nhà nước Việt Nam hiện nay là Nhà nước của toàn thể Nhân dân Việt Nam, vì lợi ích của toàn thể Nhân dân Việt Nam. Đảng Cộng sản Việt Nam đã có sự vận dụng sáng tạo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước vào điều kiện của Việt Nam. Toàn bộ đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước Việt Nam là sự vận dụng sáng tạo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về nhà nước. Đường lối, chủ trương, chính sách đó phù hợp với điều kiện cụ thể của Việt Nam hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- [1] Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [2] Đảng Cộng sản Việt Nam (2001), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [3] V.I. Lê-nin (1976), *Toàn tập*, Nxb Tiến bộ, Mát-xcơ-va.
- [4] V.I. Lê-nin (1977), *Toàn tập*, Nxb Tiến bộ, Mát-xcơ-va.
- [5] V.I. Lê-nin (1978), *Toàn tập*, Nxb Tiến bộ, Mát-xcơ-va.
- [6] V.I. Lê-nin (1981), *Toàn tập*, Nxb Tiến bộ, Mát-xcơ-va.
- [7] C.Mác và Ph. Ăng-ghen (1994), *Toàn tập*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [8] C. Mác và Ph. Ăng-ghen (1995), *Toàn tập*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [9] C. Mác và Ph. Ăng-ghen (2002), *Toàn tập*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.

